

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»**

ГДИЧИНСЬКИЙ ВІТАЛІЙ БОГДАНОВИЧ

УДК 340.12 (477)

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВИХ ПАРАДИГМ

Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та історії держави і права Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК».

Науковий керівник доктор юридичних наук, доцент
Скоморовський Віталій Богданович,
Вищий навчальний заклад
«Університет економіки та права «КРОК»,
професор кафедри державно-правових дисциплін.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Корчевна Любов Олександрівна,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова,
завідувач кафедри конституційного права
та правосуддя;

доктор юридичних наук, професор
Ладиченко Віктор Валерійович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
завідувач кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства.

Захист відбудеться «26» грудня 2019 р. о 14:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.130.03 у ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Табірна, 30-32.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Табірна, 30-32.

Автореферат розіслано «25» листопада 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. В. Корольова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. За сучасних реалій розвитку правової науки в Україні, за часів незалежності, дослідження загальнотеоретичних засад правових парадигм як об'єктів, явищ і процесів правосвідомості й правореалізації набуває актуальності. Слід наголосити, що ознакою сучасності правових парадигм є їхня поглиблена інтеграція, онтолого-гносеологічне взаємопроникнення у правові науки і правничу діяльність. Така форма поєднання відкриває новий етап у комплексному пізнанні всіх граней суспільно-правового життя.

Необхідно також підкреслити, що сучасний стан української юриспруденції характеризується мультипарадигмальністю, наявністю багатьох конкуруючих між собою концепцій, наукових підходів, учень і різноманітних шкіл. Загалом це варто сприймати позитивно як показник наукового плюралізму. Однак перед дослідниками постають суттєві перешкоди, пов'язані з вибором філософсько-правової концепції, що дозволить на належному науковому рівні висвітлити закономірності функціонування та розвитку права.

Вибір певної філософсько-правової теорії є першорядним завданням долучення до однієї з правових парадигм. Саме парадигма являє собою об'єкт прагнень правового наукового співтовариства. У зв'язку з цим постає нагальність у дослідженні не лише змістовної сторони різних правових парадигм, а й у пізнанні загальнотеоретичних основ власне парадигми як форми організації пізнання в правовій науці, її якостей, функцій, критеріїв істинності. Дослідники-правознавці, піддаючи критиці одностороннє теоретичне уявлення про структуру правового знання, наголошують, що таке монотрактування не лише спрощує, а й значно збіднює його організацію.

Парадигмальний підхід до розвитку наукового пізнання визнаний і використовується представниками багатьох галузей знань, і отже, застосування його основних категорій у різних дослідних напрямках набуває специфічних форм. Так історично склалось, що інші структурні форми наукового знання, а саме – філософські дефініції «парадигма», «дослідна програма», «стиль наукового мислення», «наукове співтовариство», широко обговорюються у відповідних колах, а в правовій науці їм приділяється незначна увага й вони майже не висвітлюються у наукових доробках.

З урахуванням означеного вище, беручи до уваги достатньо високий рівень вивченості філософських парадигм, загальнотеоретичні засади правових парадигм як форми організації наукового знання про право і як фактор, що впливає на процес правового регулювання суспільних відносин практично не піддавались ретельному розгляду і мало досліджувались, а знання про них носять вкрай фрагментарний характер, звідси – відсутній єдиний науковий підхід до розуміння досліджуваного нами феномена. Отже, вивчення загальнотеоретичних засад правових парадигм можемо вважати актуальним як із практичних позицій, так і у теоретико-методологічному контексті.

Актуальність теми дисертації підтверджується і тим, що потреба у вивченні загальнотеоретичних засад правових парадигм як складно організованих систем через методологію інших наукових дисциплін має теоретико-прикладне значення у теорії держави і права. Це необхідно для поглиблення різних правових дисциплін, дослідження та правового регулювання суспільства у повсякденному житті індивідуумів, виявлення і налагодження зв'язків у громадському середовищі, тобто суспільного загалу, який відображається у правовій формі. Завдяки розширенню меж міждисциплінарної інтеграції, онтолого-гносеологічному проникненню у середовище інших, суміжних з правовою дисципліною наук виникають надсучасні прогресивні правові наукові напрями. Така форма взаємопроникнення має помітні результати у правових науках. Нагальність комплексного дослідження права як складно організованого комплексу знань у контексті парадигмально-правової концепції має загальнонаукове й теоретико-методологічне значення і не лише для правової науки, а й для правничої та правотворчої діяльності. Це важливо і для збагачення різних правових дисциплін, для вивчення функціонування суспільства в його безпосередньому правовому середовищі, у тому числі й у суспільно-правовому житті індивідів.

Загальнотеоретичні засади правових парадигм є віддзеркаленням теоретико-методологічних основ правової науки, тому що законодавство і його реалізація є безпосереднім відтворенням дійсності у правовій формі.

Зміст законодавства відображає регульовані суспільні відносини і водночас уміщує суб'єктивні правові моменти, які витікають з правосвідомості. При цьому така участь відображає не всі характеристики, ознаки та функції, а лише ті з них, які мають безпосереднє або опосередковане значення для правового відображення. Саме привнесення у регуляційний правовий механізм компонентів правових парадигм свідчатиме про творчий характер правотворчості, що й сприятиме створенню нових і зміні старих правових парадигм.

Недостатній рівень правотворчої культури й низький рівень розуміння правотворчої методології у більшості правників, державних службовців різних рангів, державних і парламентсько-президентських структур спричиняють різке протиставлення об'єктивного та суб'єктивного у правотворчій роботі, недооцінюючи онтолого-гносеологічні дослідження правової науки. Справа ускладнюється й тим, що з'являється потреба у використанні у правотворчості парадигмально-правової концепції «духу часу», завдяки якій досвід минулого і реалії сучасності потрібно перекласти й сфокусувати на перспективу.

Тому дослідження загальнотеоретичних засад правових парадигм як складного правового явища можемо вважати актуальним як із практичних позицій, так і у теоретико-методологічному контексті.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до основних положень Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових

наук України на 2016 – 2020 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р., а також у межах науково-дослідної теми кафедри теорії та історії держави і права Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК»: «Проблеми застосування норм права в процесі розбудови правової, демократичної, соціально орієнтованої держави з широко розгалуженими інститутами громадянського суспільства» (державний реєстраційний номер 0111U007821).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування парадигмально-правової концепції, її загальнотеоретичних засад у правовій науці та правничій практиці.

Мета дисертаційного дослідження обумовила необхідність постановки і вирішення таких *завдань*:

- з'ясувати основні загальнотеоретичні засади правових парадигм, їх специфіку, функції і роль у механізмі правового регулювання в сучасних умовах;

- поглибити поняття «правові парадигми» та визначити їх місце в понятійному апараті теорії держави і права;

- дослідити розуміння наукового співтовариства як суб'єкта належності й реалізації правових парадигм у загальнотеоретичних засадах теорії держави і права;

- з'ясувати класифікаційні критерії розмежування правових парадигм;

- виявити підстави для зміни правових парадигм у концепції «духу часу»;

- описати форми об'єктивізації в правовій системі загальнотеоретичних засад правових парадигм.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що складаються у процесі формування і реалізації таких філософсько-правових явищ, як правові парадигми.

Предмет дисертаційного дослідження – загальнотеоретичні засади правових парадигм як форми організації наукового знання про право і як фактор, що впливає на процес правового регулювання суспільних відносин.

Методи дослідження. У дисертаційному дослідженні використано поліметодологічний підхід та принцип взаємодоповнюваності методів. Відповідно до основних тенденцій розвитку сучасної правничої методології в дисертаційній роботі застосовано низку філософських, загальнонаукових і спеціально-правових підходів та методів. Філософсько-світоглядною основою дисертаційного дослідження стали: *діалектичний підхід* у поєднанні з *системним підходом*, *цільовими і структурно-функціональними методами*, у межах яких використовувалися різні види наукового аналізу (*логіко-структурний, системно-структурний, функціональний*) і *суто структурний синтез* (розділи 1, 2, 3); у дослідженні норм права, об'єктивуючих положень правових парадигм та їхніх загальнотеоретичних засад застосовувалися *нормативно-догматичний і порівняльно-правовий підходи* (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1); *історико-правовий аналіз* застосовувався для вивчення концепції

«духу часу» в контексті функціонування правових парадигм, виявлення їхніх закономірностей розвитку й змін (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 2.3); *порівняльний метод* у сполученні з трактуванням норм права використовувався у дослідженні загальнотеоретичних засад правових парадигм з позицій парадигмально-правової концепції теорії держави і права (підрозділи 2.1, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3); *методи правового регулювання і статистичні підходи* застосовувалися під час вивчення різновидів правових парадигм, їхньої філософсько-правової методології та умов зміни правових парадигм, їхніх загальнотеоретичних засад у контексті теорії держави і права (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3).

Теоретико-методологічна та емпірична база дослідження. Рівень опрацювання теми, комплексність характеру досліджуваної проблематики загальнотеоретичних засад правових парадигм визначили багатоплановість поставлених питань і необхідність звернення до фахових видань, у яких висвітлюються різні аспекти проблематики правових парадигм. Характер вивчення потребував широкого опрацювання нормативно-правових документів, правничої, історичної, політичної літератури. Фундаментом дисертаційного дослідження загальнотеоретичних засад правових парадигм слугували наукові доробки українських науковців-правників та фахівців у галузі філософії права, теорії держави і права. Зокрема, *теоретико-правові аспекти* розуміння загальнотеоретичних засад правових парадигм представлено в працях таких українських та іноземних науковців-правників: Авраменко Л. В., Батлер У. Е., Бошицький Ю. Л., Гайдулін О. О., Гвоздецький В. Д., Горбунова Л. М., Заморська Л. І., Іванов Ю. А., Калюжний Р. А., Кельман М. С., Ковальський В. С., Козюбра М. І., Колодій А. М.; *галузево-правові аспекти* пізнання загальнотеоретичних засад правових парадигм розкрито в працях таких науковців, як Крестовська Н. М., Мазурок І. О., Маркова-Мурашова С. А., Мікуліна М. М., Мурашин О. Г., Наум М. Ю., Оксамитний В. В., Пархоменко Н. М., Патей-Братасюк М. Г., Петришин О. В., Плавич В. П., Погребняк С. П., Розова Т. В., Смородинський В. С., Стрельбицька Л. М., Сухонос В. В., Теплюк М. О., Тихомиров О. О., Хаустова М. Г., Цвік М. В., Шемшученко Ю. С., Шульженко Ф. П., Ющик О. І. та інші; як *практичні аспекти* розгляду специфічних особливостей загальнотеоретичних засад правових парадигм, важливими виявилися положення і наукові висновки дослідників у сфері синергетики, глобалістики (Белкін Л. М., Боднар С. Б., Варламова Н. В., Козинець А. О., Скрипнюк О. В., Хавронюк М. І. та інші); важливе місце для дисертаційного дослідження мали ідеї стосовно гносеологічних та методологічних проблем загальної теорії держави і права таких іноземних науковців, як Вітгенштейн Л., Кемпбелл Т., Кохен Л., Кун Т., Лакатос М., Нерсесянц В., Поппер К., Феєрабенд П., Цалін С., Ясперс К. й інші.

Емпіричною базою дисертаційного дослідження слугували нормативно-правові акти України та іноземних держав, літературні джерела, результати соціологічних досліджень із питання, що розглядається, матеріали офіційної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дана дисертація є одним із перших у вітчизняній теоретико-правовій науці комплексних досліджень, у якому загальнотеоретичні засади правових парадигм розглянуті крізь призму його теоретико-методологічних засад. У результаті дослідження обґрунтовано й сформульовано низку наукових положень і практичних пропозицій, що виносяться на захист:

уперше:

– поглиблено поняття «правові парадигми» як сукупність ідеалізованих фрагментів правової дійсності, а саме – принципи пізнавальної діяльності, теоретико-методологічні правові конструкції, ціннісні філософсько-правові настанови і правові концепції, які використовуються членами правового наукового співтовариства та становлять фундамент діяльності з набуття правових знань, що створює певне бачення правової дійсності й праворозуміння;

– класифіковано правові парадигми за такими критеріями: 1) за рівнем впливу на правову парадигму (провідну і допоміжні); 2) залежно від вибраного філософсько-правового підходу до розуміння правових парадигм (позитивістську, природно-правову, або юснатуралістичну, й лібертатно-правову); 3) за рівнем і характером сприйняття реальності (синергійну та глобалізаційну);

– доведено, що основною ознакою депарадигмального у концепції правових парадигм є відсутність еволюційності у формуванні правової системи у межах певних правових парадигм;

– уточнено операціональне визначення поняття «правове наукове співтовариство», що відображає специфіку парадигмально-правового підходу до розвитку правової системи і сприйняття правової дійсності: відкриття самоорганізуючої правової системи, існування якої має віртуальний характер і спрямоване на стимулювання конкретного напрямку наукових правових досліджень;

удосконалено:

– комплексний науково-правовий інструментарій філософсько-правового дослідження генези загальнотеоретичних засад правових парадигм;

– положення про предметно-дисциплінарний характер емпірично-теоретичного компоненту правових парадигм у правотворчості;

– механізми і форми дії загальнотеоретичних засад правових парадигм на розвиток правової системи України та роль правового наукового співтовариства в її формуванні;

дістали подальшого розвитку:

– положення про концептуальні передумови формування загальнотеоретичних засад правових парадигм у філософсько-правовому контексті теорії держави і права;

– наукові підходи до визначення поняття «правотворчість» у контексті загальнотеоретичних засад правових парадигм;

– ідеї щодо впливу загальнотеоретичних засад правових парадигм на правотворчу діяльність у контексті сучасного реформування вітчизняної правової системи;

– гносеологічно-емпіричні підстави парадигмально-правових методів наукового пізнання загальнотеоретичних засад правових парадигм.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що здобуті автором результати і сформульовані при цьому теоретичні положення, пропозиції, рекомендації та висновки мають науково-прикладне значення.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані:

- у науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень проблемних теоретичних і практичних аспектів правових парадигм;

- у сфері правотворчості та законотворчості для кращої реалізації у законодавстві правових парадигм, прагматичного приведення нормативно-правової бази у відповідність до правових реалій з урахуванням «духу часу»;

- у навчальному процесі – теоретичні доробки дисертаційної роботи можуть використовуватися у навчальному процесі під час викладання дисциплін з теорії держави і права, філософії права, історії права та у підготовці окремих розділів навчальних посібників, підручників з відповідних правових дисциплін.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконане здобувачем самостійно. Сформульовані в дисертації положення і висновки, які виносяться на захист, розроблені автором особисто. У співавторстві з В. Б. Скоморовським опубліковано наукову статтю «Правотворчество как практическое воплощение концепции правовых парадигм в теории государства и права», в якій дисертантом було опрацьовано наукові погляди на розуміння категорії “законотворчість” та “правова парадигма”.

У співавторстві з В. Б. Скоморовським опубліковано наукову статтю «Перетворення суб’єктного змісту правосвідомості як складник правових парадигм на ціннісне правове явище у парадигмально-правовій концепції держави і права», в якій дисертантом обгрунтовано негативні наслідки відмови законотворців від використання наукових розробок у сфері правотворення як основного чинника у реформуванні законодавства.

У співавторстві з В. Б. Скоморовським опубліковано наукову статтю «Предметно-дисциплінарний характер емпірично-теоретичного компоненту правових парадигм у правотворчості», в якій дисертантом поглиблено визначення поняття “правові парадигми”. Наукові ідеї і розробки, що належать співавторам, у дисертації не використовувалися.

Апробація матеріалів дисертації. Положення та висновки дисертації були оприлюднені на: Науково-практичній конференції «Еволюція наукової думки в контексті європейського вибору України» (м. Київ, 21 жовтня 2015 р.); Науково-практичній конференції молодих учених “Актуальні питання сучасної науки і практики” (м. Київ, 15 листопада 2018 року); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції “Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 8)” (м. Тернопіль, 13 грудня 2018 р.);

Міжнародній науково-практичній конференції “*Економіка, облік, фінанси, управління і право: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку*” (м. Полтава, 16 лютого 2019 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції “*Сучасні наукові інновації*” (м. Київ, 16-17 лютого 2019 року); Міжнародній юридичній науково-практичній інтернет-конференції “*Генезис публічного та приватного права: європейський вимір*» (м. Київ, 6 березня 2019 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих учених “*Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні і світі*” (м. Суми, 17 травня 2019 р.)

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано 15 наукових праць, з них 6 статей опубліковано в наукових фахових виданнях України; 2 статті – у науковому періодичному виданні іноземної держави, 7 тез – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, дев’яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 189 сторінок, з них 19 сторінок – список використаних джерел, що складається з 241 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** подано загальну характеристику дисертації. Обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено мету і завдання, об’єкт, предмет дисертаційного дослідження, методи дослідження, а також сформульовано положення, які характеризують наукову новизну та практичне значення дисертаційної роботи.

Розділ 1 «Основні принципи та правові категорії формування філософсько-правового наповнення дефініції «правові парадигми» складається з трьох підрозділів, у яких досліджено загальнотеоретичний контекст поняття правових парадигм, розкрито концептуальні передумови формування загальнотеоретичних засад правових парадигм, проведено онтолого-синергетичну класифікацію правових парадигм.

У підрозділі 1.1 «*Загальнотеоретичний контекст поняття «правові парадигми»*» наголошено, що для правової науки першочергове значення має узагальнене визначення правової парадигми, в рамках якої вона буде розглядатися як дисциплінарна правова матриця.

Доведено, що загальнотеоретичні засади правових парадигм слід розглядати як сукупність абсолютизованих компонентів правової дійсності, а саме як правові принципи пізнавальної діяльності, правові теоретичні конструкції, ціннісні правові настанови, філософсько-правові концептуальні погляди на загальнотеоретичні засади правових парадигм у контексті теорії держави і права, що застосовуються членами правового наукового співтовариства без сумнівів та суперечностей і становлять основу правової діяльності з накопичення правових наукових знань, формують парадигмальне

бачення правової дійсності й у кінцевому підсумку детермінують еволюційну фазу формування правової системи, що знайшла відображення у концепції «духу часу».

Узагальнено доктринальні підходи до розуміння поняття «правові парадигми», на підставі чого поглиблено його визначення.

У підрозділі 1.2 *«Концептуальні передумови формування загальнотеоретичних засад правових парадигм у філософсько-правовому контексті теорії держави і права»* на підставі вивчення співвідношення терміна «правова парадигма» з суміжними поняттями «правова теорія», «правова концепція», «правова доктрина», «правова догма», «світогляд», «правова ідеологія» доведено, що вони не можуть бути використані у межах єдиного рівня наукового правового пізнання, тому що дефініція «правові парадигми» посідає найвищий рівень у цій ієрархії теоретико-методологічних засад теорії держави і права. Поняття правових парадигм доповнює інші суміжні філософсько-правові терміни й несе самостійне науково-правове навантаження.

Аналізуючи співвідношення загальнотеоретичних засад правових парадигм з термінами «інтертеорія», «стиль правового мислення», «правова картина світу», зроблено висновок про те, що широке розуміння правової парадигми як різновиду дисциплінарної матриці охоплює увесь загал досліджуваних термінів чи має схоже значення. Однак суб'єктом формування і реалізації правової парадигми є правове наукове співтовариство, або спеціальний правовий суб'єкт.

У підрозділі 1.3 *«Онтолого-синергетична класифікація правових парадигм у контексті сучасних правових систем»* з позицій парадигмально-правової концепції теорії держави і права проведено онтолого-синергетичну класифікацію правових парадигм. Обґрунтовано критерії класифікації правових парадигм та охарактеризовано їх різновиди залежно від *рівня впливу на правову парадигму* (провідну і допоміжні); *вибраного філософсько-правового підходу до розуміння правових парадигм* (позитивістську, природно-правову, або юснатуралістичну, й лібертатно-правову); *рівня і характеру сприйняття реальності* (синергійну та глобалізаційну).

Визначено й аргументовано функції правових парадигм з позицій їхніх загальнотеоретичних засад і в практичній значущості для правничої діяльності.

Обґрунтовано важливість концепції «духу часу» у формуванні загальнотеоретичних засад правових парадигм та правову спадкоємність у формуванні правових парадигм у контексті теорії держави і права.

Розділ 2 «Парадигмально-правові засади як фактор об'єктивізації та розвитку правової системи у контексті парадигмальної концепції теорії держави і права» складається з трьох підрозділів, які стосуються встановлення гносеологічно-емпіричних підстав парадигмально-правових методів наукового пізнання загальнотеоретичних засад правових парадигм, узагальнення парадигмально-правових концепцій як загальнотеоретичний

базис правових наукових співтовариств, обґрунтування перетворення суб'єктивного змісту правосвідомості як складової правових парадигм.

У підрозділі 2.1 «Гносеологічно-емпіричні підстави парадигмально-правових методів наукового пізнання загальнотеоретичних засад правових парадигм» доведено, що на сучасному етапі суспільного розвитку революції в праві, як процес, зміни правових парадигм відбуваються не у вигляді нерівномірних змін, а протягом досить тривалого часу. Для того, щоб парадигмально-правова концепція стала правовою парадигмою в умовах відсутності глобальних соціальних потрясінь, потрібно ґрунтовне наукове осмислення, теоретичне дискутування й гносеологічно-емпірична перевірка наукових результатів, переконання законотворців і загалом правового наукового співтовариства у необхідності узгодження й прийняття такої парадигми.

У контексті гносеологічно-емпіричних підстав виділено такі підходи до дослідження змін правових парадигм: по-перше, за рахунок внутрішньодисциплінарного розвитку правових знань; по-друге, за рахунок міждисциплінарних зв'язків, своєрідного зрощення парадигмально-правових положень теорії держави і права; й тому, впроваджуючи в нову правову галузь результати досліджень правового наукового співтовариства, парадигмально-правові принципи стають правовою дійсністю.

Показано, що правовими факторами, які обґрунтовують еволюційність розвитку правових парадигм і перешкоджають докорінним хаотичним змінам у правовій системі, можуть слугувати такі правові категорії, як правовий інструментарій, виважена правова позиція, інститут представницької демократії, виборчий процес, демократизація та соціалізація суспільства. Доведено, що зміну правових парадигм детермінують не лише нерівномірні перетворення у соціально-правовій сфері, а й об'єктивізація будь-якого з компонентів правової системи, а також поширення парадигмально-правових настанов на інші сфери суспільного життя.

У підрозділі 2.2 «Парадигмально-правова концепція як загальнотеоретичний базис правових наукових співтовариств у контексті загальнотеоретичних засад правових парадигм» було підтверджено, що дослідження правової дійсності відбувається завдяки правовій парадигмальності її вивчення правовим науковим співтовариством.

Було з'ясовано, що правове наукове співтовариство можна вважати як відкритою самоорганізуючою правовою системою, існування якої має віртуальний характер і стимулює конкретний напрям науково-правової діяльності з накопичення правових знань про правову дійсність у межах певної правової парадигми за допомогою формування правового уявлення про актуальність такого науково-правового напрямку. Отже, розглядати правові парадигми як фактор суб'єктивності в сприйнятті правової дійсності.

У підрозділі 2.3 «Перетворення суб'єктивного змісту правосвідомості як складової правових парадигм на ціннісне правове явище у парадигмально-правовій концепції держави і права» зазначено, що правова парадигма може об'єктивуватися в будь-якому компоненті правової системи, якими є

позитивне право, правові відносини, правосвідомість, правова наука, правові інститути держави.

Доведено, що появу в правовому просторі новітньої правової парадигми за змістовно-правовим наповненням можна вважати відповіддю правового наукового співтовариства на появу проблемної правової ситуації, в межах якої колишня панівна правова парадигма неспроможна забезпечити ефективний правовий розвиток. Аргументовано, що правова парадигма може об'єктивізуватися з будь-яким із компонентів правової системи.

Розділ 3 «Теоретико-прикладне дослідження загальнотеоретичних засад правових парадигм як об'єктів, явищ і процесів правосвідомості й правореалізації в теорії держави і права» складається з трьох підрозділів, в яких досліджено предметно-дисциплінарний характер правових парадигм у правотворчій діяльності, узагальнено розуміння правотворчості, доведено вплив загальнотеоретичних засад правових парадигм на правотворчу діяльність.

У підрозділі 3.1 *«Предметно-дисциплінарний характер емпірично-теоретичного компоненту правових парадигм у правотворчості»* доведено, що необхідність вивчення загальнотеоретичних засад правових парадигм як складно організованої правової системи через методологію інших правових дисциплін має теоретико-прикладне значення для теорії держави і права та поглиблення різних правових дисциплін, дослідження і правового регулювання суспільства, виявлення й налагодження зв'язків у громадському середовищі, що має відображення у правовій парадигмі. Проаналізовано, що завдяки онтолого-гносеологічному проникненню у середовище інших суміжних з правовою дисципліною наук виникають надсучасні прогресивні науково-правові напрями. Обґрунтовано, що правове регулювання соціально-правових відносин можна подати як компонент пізнавальної функції правових парадигм, завдяки чому розширюються знання про фактичний потенціал правових парадигм. Такі знання мають надзвичайне значення для відображення у правотворчості та правничій діяльності, у дотриманні охорони прав і свобод громадян.

У підрозділі 3.2 *«Правотворчість як практичне втілення концепції правових парадигм у теорії держави і права»* наголошено, що характерним для сучасних правових парадигм є їхня поглиблена інтеграція, онтолого-гносеологічне взаємопроникнення у правові науки та правотворчу діяльність і що ця форма поєднання відкриває новітній етап у комплексному пізнанні всіх граней суспільного правового життя.

Поглиблено визначення поняття «правотворча діяльність». Аргументовано, що правотворчість можна вважати організаційно-правовою формою діяльності правосуб'єктів, законодавчо оформленою діяльністю держави зі зведення загальнообов'язкових правил і державних постанов способом виявлення потреб у нормативно-правовому регулюванні суспільних відносин й опрацюванні таких потреб новітніх правових норм, зміни або скасування правових парадигм.

Існує певна закономірність у виборі правових парадигм для різних актів правотворчої діяльності. По-перше, у структурі суспільної свідомості існує така частина, яка несе відповідальність за аналіз та інтерпретацію правових парадигм, а саме це й є правова свідомість, що виступає посередником між правовими нормами, правилами і принципами й предметно-правовою діяльністю суб'єктів правовідносин. По-друге, парадигмально-правова свідомість проникає в усі сфери діяльності суб'єктів правовідносин, що підпадають під дію правової регламентації, обов'язкової для всіх суб'єктів правовідносин. По-третє, правові парадигми закріплюються в правовій свідомості не як стала догматична надсуб'єктна реальність, а як постійно змінювана за певними «наявними» й «відповідними» принципами і законами у «дусі часу», самовдосконалююча правова система норм, правил і принципів, які закріплюються законодавчо на державному рівні й з часом набувають чинності.

У підрозділі 3.3 «Вплив загальнотеоретичних засад правових парадигм на правотворчу діяльність у контексті сучасного реформування вітчизняної правової системи» показано, що загальнотеоретичні засади правових парадигм є віддзеркаленням теоретико-методологічних основ правової науки, тому що законодавство і правореалізація є безпосереднім відтворенням правової дійсності. Зміст законодавства відображає регульовані суспільні відносини і водночас уміщує суб'єктивні правові моменти, які витікають з правосвідомості правотворця. При цьому така участь відображає не всі характеристики, ознаки й функції, а лише ті з них, які мають безпосереднє або опосередковане значення для правотворчості. Саме привнесення у регулятивний правовий механізм компонентів правових парадигм свідчить про правотворчий характер правової діяльності, що й сприятиме створенню нових і зміні старих правових парадигм.

ВИСНОВКИ

У дисертації міститься теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що полягає в обґрунтуванні на підставі теоретико-методологічного аналізу загальнотеоретичних засад правових парадигм як об'єктів, явищ і процесів у теорії держави і права. Основними науковими й практичними результатами роботи є такі висновки та пропозиції:

1. З'ясовано основні загальнотеоретичні засади правових парадигм, їхня специфіка, функції і роль у механізмі правового регулювання в сучасних умовах. Доведено, що необхідність вивчення загальнотеоретичних засад правових парадигм як складно організованої системи має теоретико-прикладне значення у теорії держави і права. Це необхідно для поглиблення різних правових дисциплін, дослідження правового регулювання суспільства, виявлення й налагодження зв'язків у громадському середовищі, тобто суспільного загалу, що відображається у правовій формі. Поглиблено визначення загальнотеоретичних засад правових парадигм як сукупності теоретико-методологічних і аксіологічних констант у правовій діяльності, що

обумовлює розвиток правової науки та вдосконалює практичні правові навички на основі різнобічного трактування законодавства, його змісту і наповнення, що домінують на різних історико-культурних етапах еволюції.

2. Поглиблено категоріальний статус дефініції «правові парадигми», обґрунтовано її загальнотеоретичні засади та місце в понятійному апараті теорії держави і права. Проведено дослідження поширених у сучасній філософсько-правовій науці визначень поняття «правові парадигми» та з'ясовано, що їхнє трактування мають один вагомий недолік, а саме – відсутність прив'язки до правового наукового співтовариства, і доведено, що жодна аргументація на кшталт модернізації поняття «правова парадигма» не може слугувати підставою для вживання його поза прив'язкою до поняття «правове наукове співтовариство».

3. Досліджено правове наукове співтовариство як суб'єкт належності й реалізації правових парадигм у загальнотеоретичних засадах теорії держави і права. Правове наукове співтовариство можна вважати відкритою самоорганізуючою правовою системою, існування якої має віртуальний характер і стимулює конкретний напрям науково-правової діяльності з накопичення правових знань про правову дійсність у межах певної правової парадигми за допомогою формування правового уявлення про актуальність такого науково-правового напрямку, і розглядати правову парадигму як фактор суб'єктивності в сприйнятті правової дійсності. Результатом діяльності правового наукового співтовариства є насамперед накопичення наукового знання про право, певне праворозуміння, а правова парадигма слугує тією основою, яка сприяє накопиченню знань, тісно пов'язаних із правовою наукою. З'ясовано, що розвитку загальнотеоретичних засад правових парадигм сприяє історико-логічне пізнання права, тому що зміна правових парадигм є невід'ємною частиною історичного процесу й обумовлена докорінними перетвореннями в суспільно-політичному розвитку в межах конкретного історичного періоду. Простежено, що кожна суспільно-історична епоха напрацьовує власну, характерну тільки їй правову парадигму, і зміна парадигм спричинює перегляд усіх правових цінностей, норм, настанов системи індивідуума.

4. З'ясовано класифікаційні критерії розмежування правових парадигм. Класифіковано засади правових парадигм як концептуально парадигмально-правові, індивідуалістичного парадигмального праворозуміння, правові постмодерністські парадигми; синергетичні правові парадигми; некласичні правові парадигми; постнеокласичні правові парадигми; класичні раціональні парадигми правового мислення; логічні парадигми правового судження. Виділено характерні загальнотеоретичні ознаки правових парадигм з позицій чіткості й лаконічності. До складу правових парадигм можуть входити лише ідеальні абсолютизовані компоненти, обумовлені метафізичною природою. Правова парадигма створює певне бачення реальності, детерміноване об'єктом наукових уподобань членів правового наукового співтовариства, а також покладеними в основу їхньої правової діяльності принципами, цінностями, настановами, стереотипами, сукупністю поглядів, нормами

правової етики та ін. Ця обставина дає підстави зараховувати до категорії правових парадигм усі ідеалізовані фрагменти правової дійсності, на яких ґрунтується діяльність правового наукового співтовариства. Поглиблено дефініцію «правова дійсність» як філософсько-правову категорію, що охоплює всі без винятку правові явища. Правова парадигма містить тільки ту частину фрагментів правової дійсності, на яких базується діяльність конкретного правового наукового співтовариства. Різні фрагменти правової дійсності можуть бути безпосереднім відображенням її онтологічної, гносеологічної та аксіологічної складових. Ці складники були чітко диференційовані нами як базові інституції, що в процесі розвитку набувають гносео-онтологічного змісту. З метою конкретизувати гносеологічну складову правових парадигм було введено поняття «основні вихідні положення», на яких базується діяльність правового наукового співтовариства у процесі пізнавально-правової діяльності. Онтологічний елемент вказує на теоретично-правові конструкції, які застосовують члени правового наукового співтовариства. Процес науково-правового пізнання у правовому науковому співтоваристві містить дві змінні фази: еволюційну і революційну. Доведено, що однією з ознак прийняття нової правової парадигми можна вважати еволюційність фази розвитку правової системи. Класифіковано правові парадигми за такими критеріями: 1) за рівнем впливу на правову парадигму (провідну і допоміжні); 2) залежно від вибраного філософсько-правового підходу до розуміння правових парадигм (позитивістську, природно-правову, або юснатуралістичну, й лібертатно-правову); 3) за рівнем і характером сприйняття реальності (синергійну та глобалізаційну).

5. Виявлено підстави для зміни правових парадигм, їхніх загальнотеоретичних засад у концепції «духу часу». Показано, що у синергетичному аспекті процеси розвитку концепції «духу часу» трактують як особливий стан правового наукового середовища, виняткового умонастрою правового наукового співтовариства – стану нестійкості. У цьому стані, в якому перебуває правове наукове середовище, будь-які незначні коливання і зміни сприятимуть появі нової правової парадигми: таке наукове правове середовище створює наукові інновації. Отже, це має явне парадигмально-правове підґрунтя. Обґрунтовано значущість парадигмально-правової концепції «духу часу» у формуванні загальнотеоретичних засад правових парадигм та правової спадкоємності у формуванні правових парадигм у контексті теорії держави і права. Сформульовано авторське визначення загальнотеоретичних засад правових парадигм як сукупності теоретико-методологічних й аксіологічних констант у правовій діяльності, що обумовлює розвиток правової науки і вдосконалює практичні навички на основі різнобічного трактування законодавства, його змісту та наповнення, які домінують на різних історико-культурних етапах еволюції. Правові парадигми – це сукупність ідеалізованих елементів правової дійсності, а саме – принципи пізнавальної діяльності, теоретико-методологічні правові конструкції, ціннісні філософсько-правові настанови і правові концепції, які

використовуються членами правового наукового співтовариства та становлять фундамент діяльності з набуття правових знань, що створює певне бачення правової дійсності й праворозуміння, детермінує еволюційну фазу формування правової системи, ґрунтуючись на концепції «дух часу».

6. Описано форми об'єктивізації в правовій системі загальнотеоретичних засад правових парадигм. Визначено й аргументовано функції правових парадигм з позицій їхніх загальнотеоретичних засад і в практичній значущості для правничої діяльності. Доведено, що загальнотеоретичні засади правових парадигм формуються в середовищі правових наукових співтовариств, ґрунтуючись на реальних концептуально-правових явищах, що сприймаються суб'єктами правозастосування. Проаналізовано такі правові поняття, як адекватність і неадекватність сприйняття закладених у правову парадигму ідей. Доведено, що від адекватності сприйняття залежить, які функції правові парадигми виконуватимуть у ході правореалізації. Було доведено, що поява у правовому просторі новітньої правової парадигми за змістовно-правовим наповненням можна вважати відповіддю правового наукового співтовариства на появу проблемної правової ситуації, в межах якої колишня панівна правова парадигма неспроможна забезпечити ефективний правовий розвиток. Досліджено парадигмально-правові засади як фактор об'єктивізації та розвитку правової системи у контексті парадигмально-правової концепції теорії держави і права.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

Статті у наукових фахових виданнях України з юридичних наук:

1. Гдичинський В. Б. Наслідки реалізації правових стратегій у правовому житті сучасного суспільства. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. Київ. 2017. Вип.28. С. 41-45.
2. Гдичинський В. Б. Історико-правові передумови розвитку правових стратегій. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. Київ. 2017. Вип.29. С. 66-70.
3. Гдичинский В. Б., Скоморовский В. Б. Правотворчество как практическое воплощение концепции правовых парадигм в теории государства и права. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. Київ. 2018. Вип.31. С.42-48.
4. Гдичинський В. Б., Скоморовський В. Б. Перетворення суб'єктного змісту правосвідомості як складник правових парадигм на ціннісне правове явище у парадигмально-правовій концепції держави і права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Одеса. Серія: Юриспруденція. 2018. №35.Том 1. С.12-15.
5. Гдичинський В. Б., Скоморовський В. Б. Предметно-дисциплінарний характер емпірично-теоретичного компоненту правових парадигм у правотворчості. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. №6. Том. 1. 2018. С. 41-44.

6. Гдичинський В. Б. Предметно-дисциплінарний характер правових парадигм у правотворчості. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 61. С. 49-54.

Статті у наукових періодичних виданнях з юридичних наук інших держав:

7. Гдичинський В. Б. Загальнотеоретичний контекст поняття “правові парадигми”. *Национальный юридический журнал: теория и практика. Научно-практическое правовое издание Республики Молдова*. 2019. №2-1. (36). Р. 9-11.

8. Гдичинський В. Б. Правові парадигми у контексті сучасного реформування правової системи української держави. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2019. №3 (65). Р. 106-110.

Матеріали наукових конференцій:

9. Гдичинський В. Б. Лобістська діяльність в умовах громадянського суспільства: теоретико-правові проблеми та перспективи. *Еволюція наукової думки в контексті європейського вибору України: матеріали Науково-практичної конференції* (м. Київ, 21 жовтня 2015 року). Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2015. С. 353-355.

10. Гдичинський В. Б. Синергетична парадигма у сучасному правовому науковому співтоваристві. *Актуальні питання сучасної науки і практики: матеріали Науково-практичної конференції молодих учених* (м. Київ, 15 листопада 2018 року). Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2018. С.602-603.

11. Гдичинський В. Б. Загальнотеоретичні ознаки правових парадигм. *Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 8): матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / Збірник тез доповідей: випуск 8* (м. Тернопіль, 13 грудня 2018 р.). Тернопіль, 2018. С.6-7.

12. Гдичинський В. Б. Застосування терміну «правове відкриття» у розрізі парадигмально-правових методів наукового пізнання. *Економіка, облік, фінанси, управління і право: теоретичні підходи та практичні аспекти розвитку: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Полтава, 16 лютого 2019 р.): у 4 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2019. Ч. 3. С.31-32.

13. Гдичинський В. Б. Взаємозв'язок правових категорій «право» і «закон» у контексті парадигмально-правової теорії. *Сучасні наукові інновації: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 16-17 лютого 2019 року). Київ: Міжнародний центр наукових досліджень. 2019. С. 43-44.

14. Гдичинський В. Б. Зміна парадигми в сучасному праві. *Генезис публічного та приватного права: європейський вимір: матеріали Міжнародної юридичної науково-практичної інтернет-конференції*. 6.03.2019 р. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.legalactivity.com.ua>.

15. Гдичинський В. Б. Концепція зміни парадигм у працях Томаса Куна. *Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні і світі:*

матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих учених (м. Суми, 17 травня 2019 р.). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. С.17-18.

АНОТАЦІЯ

Гдичинський В. Б. Загальнотеоретичні засади правових парадигм. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». – Київ, 2019.

Дисертація є одним із перших у вітчизняній теоретико-правовій науці комплексним дослідження, у якому загальнотеоретичні засади правових парадигм розглянуті крізь призму його теоретико-методологічних засад.

Проаналізовано специфіку, структуру і форми вияву правових парадигм у практичній та науково-теоретичній діяльності. Доведено важливість загальнотеоретичних засад правових парадигм для правової науки і правничої практики, визначено рівень впливу правових парадигм на механізм правового регулювання.

Поглиблено визначення загальнотеоретичних засад правових парадигм. Обґрунтовано визначення поняття “правові парадигми”, здійснено їх класифікацію. Виявлено підстави для зміни правових парадигм, їхніх загальнотеоретичних засад у концепції «духу часу».

Визначено й аргументовано функції правових парадигм з позицій їхніх загальнотеоретичних засад і в практичній значущості для правничої діяльності.

Доведено, що саме правові парадигми ефективно впливають на правову систему через її філософсько-правові складові теорії держави і права.

Доведено, що загальнотеоретичні засади правових парадигм формуються в середовищі правових наукових співтовариств, ґрунтуючись на реальних концептуальних правових явищах, що сприймаються суб’єктами правозастосування.

Встановлено головне призначення правових парадигм.

Ключові слова: правові парадигми, загальнотеоретичні засади правових парадигм, функції правових парадигм, правове наукове співтовариство.

АННОТАЦИЯ

Гдичинский В. Б. Общетеоретические основы правовых парадигм. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 - теория и история государства и права; история политических и правовых учений. - Высшее учебное заведение «Университет экономики и права «КРОК». - Киев, 2019.

Диссертация является одним из первых в отечественной теоретико-правовой науке комплексным исследованием, в котором общетеоретические основы правовых парадигм рассмотрены сквозь призму его теоретико-методологических основ.

Проанализирована специфика, структура и формы проявления правовых парадигм в практической и научно-теоретической деятельности. Доказана важность общетеоретических основ правовых парадигм для правовой науки и юридической практики, определен уровень воздействия правовых парадигм на механизм правового регулирования.

Углублено определение общетеоретических основ правовых парадигм. Обосновано определение понятия "правовые парадигмы", осуществлена их классификация. Выявлено основы для изменения правовых парадигм, их общетеоретических основ в концепции «духа времени».

Определены и аргументированы функции правовых парадигм с позиций их общетеоретических основ и в практической значимости для юридической деятельности.

Доказано, что именно правовые парадигмы эффективно влияют на правовую систему через ее философско-правовые составляющие теории государства и права.

Доказано, что общетеоретические основы правовых парадигм формируются в среде правовых научных сообществ, основываясь на реальных концептуальных правовых явлениях, которые воспринимаются субъектами правоприменения.

Установлено главное назначение правовых парадигм.

Ключевые слова: правовые парадигмы, общетеоретические основы правовых парадигм, функции правовых парадигм, правовое научное сообщество.

SUMMARY

Gdichinsky V. General theoretical foundations of legal paradigms. – Manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Legal Sciences, specialty 12.00.01 – theory and history of state and law; history of political and legal studies. – University of Economics and Law «KROK». – Kyiv, 2019.

The dissertation is one of the first in the national theoretical and legal science complex research in which the general theoretical principles of legal paradigms are considered through the prism of its theoretical and methodological principles.

The specificity, structure, and forms of expression of legal paradigms in practical and scientific-theoretical activity are analyzed. The importance of general theoretical foundations of legal paradigms for legal science and legal practice is proved, the level of influence of legal paradigms on the mechanism of legal regulation is determined.

The definition of general theoretical foundations of legal paradigms has been deepened. The definition of the concept of "legal paradigms" is substantiated, their classification is made. The reasons for the change of legal paradigms, their general theoretical foundations in the concept of "spirit of time" are revealed.

The functions of legal paradigms from their general theoretical principles and in practical importance for legal activity are defined and substantiated.

It is proved that legal paradigms effectively influence on the legal system through its philosophical and legal components of the theory of state and law.

It is proved that the general theoretical foundations of legal paradigms are formed in the environment of legal scientific communities, based on real conceptual legal phenomena perceived by the subjects of law enforcement.

The main purpose of legal paradigms has been established.

Keywords: legal paradigms, general theoretical foundations of legal paradigms, functions of legal paradigms, legal scientific community, lawmaking.